

prej pogledati in reči, kaj smo? in česa hočemo? Smo separatisti? ali nas oživlja občeslavjanska ideja? Ako želimo kedaj imeti občši literaturni jezik, tedaj čemu trebimo iz našega naroda še tisto malo, kar so mu tujci pustili občšega s slavjansko večino?

V starih časih, ko je bila naša zemlja še veliko večja, so tudi mali po številu narodiči dosegali velike moči in slave v političnih, ekonomičnih in literarnih zadevah, vsak po svojem: Izraelci, Finičanje, Kartagenci, Atenci, Portugalci, Benečani in drugi. Ali dandanes je telegraf, parovoz in parohod kroglo svetá tako skrčil in veliki narodi so se tako pomnožili, da pod njihovim natiskom malim narodom ni mogoče samostojno razvijati svojih materijalnih in duševnih moči. Mali narodi so dandanes primorani naslanjati se na velike narode. Francoski normandizem, provincijalizem, bretanjizem se je zlil v en Francoski literaturni jezik; vsa nemška plemena so uže davno poprijela se enega jezika, ki so ga krstili „neuhochdeutsch“; Furlani so nedavno skušali razvijati svoj furlanski jezik, pa menda tudi oni so se uže premislili ter so postali vsi Italijani, da, celó italijanissimi, dasiravno so imeli nekđaj svojo državico, in dasiravno jih menda ni menj, kakor Slovencev in Hrvatov skupaj. Ravno to se bo s časom v kljub separatistom zgodilo po zakonu narode z vsemi slavjanskimi plemeni. Čem prej si izberemo en občši slavjanski jezik, tem prej bomo duševno edini. Prašati morda le kdo utegne, kateri slavjanski jezik ima vse pogoje postati občši literaturni slavjanski jezik? A tudi o tem, menim, ne more nikakoršnega prepira več biti, da edini Ruski. Če pa Ruski, tedaj čemu se mi Slovenci čedalje bolj oddaljavamo od Ruskega jezika, mesto da bi se mu bližali? Je li pametno, korak nazaj stopiti v stran, ako želimo kedaj približati se k središču? Bolgari in Srbi ne delajo korakov nazaj, ampak grede naravnost naprej; oni si gladijo pot k središču, oni delajo priprave k sprejetju občšega literarnega jezika; mi se pa pripravljamo k separatizmu. *) Prvi korak k vzajemnosti so oni storili s tem, da pišejo z Ruskimi črkami, drugi korak pa s tem, da so vpeljali v svojih šolah Ruski jezik kot učni predmet. Te dni je bil v Petrogradu Srbski minister Basiljevič in na obedu pri našem ministru grofu Tolstem so mu napili zdravico za ta modri počin. Prišla bo vrsta in nujna potreba tudi do nas Slovencev, poprijeti se občšega slavjanskega literaturnega jezika. In tedaj, kolikor korakov dalje od središča bomo storili do tiste dobe, toliko daljša in teža nam bo pot nazaj k središču. Ako zdaj sprejmemo *u* za *v*, se bomo potem vračali k *v* od *u*.

Narodne črtice.

Matija Ličan, „Stari Slovenec“.

Življenjepisne črtice; spisal J. Bile.

Bil si, častiti bralec, morebiti kedaj v notranjski Bistrici, ter se znabiti krepčal s kozarcem dobrega vina v Andraževi gostilnici. Gotovo si videl starčeka, možička male postave, sivih las, živih in bistrih očes, oblečenega v slovansko surko pred hišo sedeti. Prijazno

*) Glej med drugim v imenovanem razgovoru besede mojega sobesednika na strani 305. „Novic“ list 39. leta 1878: „Staroslovenščina je ločila dva predloga: *u* (s rod) po slov. pri, in pa *v* (s vinit. in predlož.), kakor ta dva predloga še zdaj mi Rusi ločimo: „*u* Boga milost, *v* Boga upovajte.“ Ako je pa g. M. čital moj razgovor, kako za Boga more trditi, kar je trdil v 49. listu „Novic“.

smehljaje se te je pozdravil, in ko si par besedi z njim pregovoril, te je, tobačnico ponujaje, radovedno poprašal: no, kaj pa je v „Novicah“ novega? kaj delajo Slovenci? ali bodo že kedaj prišli do svojih pravic? — Ako je mož zapazil, da ima pred seboj narodnjaka, je tem vprašanjem sledil daljši razgovor; če je pa opazil, da ima pred seboj mlačnega ali celó nasprotnega človeka, se je tiho, klavern in poparjen na klop pred hišo vsedel.

Ta čudni možiček bil je stari Matija Ličan, znan po vsi Bistriški okolici pod imenom „starega Slovenca“.

Ko sem predlanskem v „Novicah“ naznanjal smrt rajncega, sem častitim bralcem obljubil, da bom kaj več o njegovem življenju pisal. „Obljuba dolg nareja“, pravi naš pregovor. Zatorej hočem danes mož beseda biti ter nekoliko o vrlem možu pisati.

Rodil se je rajnki Matija Ličan 25. februarija leta 1785. v Bistrici, kjer je pozneje po svojem očetu kmetijo podedoval. V svoji mladosti se je izučil čevljarstva. Tega rokodelstva se je do svojega 50. ali 60. leta marljivo držal. Sploh je bil skrben in priden gospodar, pa tudi marljiv obrtnik, tako, da je, čeravno je imel veliko družino, vendar lahko izhajal, zato ga niso menda skrbi za vsakdanji kruh nikdar posebno tlačile. Imel je več sinov in unukov, katere je Bog posebno z imetjem in blagostanjem blagoslovil. Ti so za moža, ko se je postaral, popolnoma skrbeli: mogel je starček mirno in brez skrbi z vsem previden živeti. Večidel je bival pri gostilničarju Andražu, poštenem Hrvat, kateri mu je bil zet, ter ga srčno ljubil in spoštoval. In ondi si ga, dragi bralec, pred hišo sedečega, s slovenskim časnikom v roki, zagledal in pozdravil.

Kar je prostega moža posebno odlikovalo, bil je njegov pošten značaj, bister um, domorodno srce ter lepo krščansko življenje. Bil je ranjki Ličan mož stare korenine, skoz in skozi poštenjak. Dano besedo je zvesto držal. O nikomur ni slabo govoril. Obnašati se je znal — tudi z visoko gospodo tako olikano, da so ga tudi imenitni gospodje, kakor baron Lazzarinijeva družina, dasiravno je bil priprost rokodellec, radi v svoji družbi imeli. Preklinjati ali nespodobno govoriti ga nisem nikdar slišal. Lep izgled današnjemu svetu, ko je skorej ni družbe, da bi se prepogostoma nespodobno ne govorilo! Žalibog, da je tudi na Slovenskem mnogo takih, ki mislijo, da imajo tem več veljave, čem čvrsteje kolnejo ali celó zoper vero in njene služabnike zabavljajo. — V družbe pošteno-vesele je rajnki Ličan rad zahajal ter prepeval vesele pesmi, po svojih originalnih napevih. Skor nikjer ni bilo vesele družbe zbrane, da ne bi bili „starega Slovenca“ povabili. Mnogokrat je kaj deklamirati moral, kajti nikdar ni bil v zadregi, kaj bi govoril, ker znal je iz glave vse bolj znane Prešernove poezije in gotovo tudi vse Vodnikove pesmi. Posebno rad je prepeval pesem o „milici“, „na Vršacu“, „od straže Hrovaške“ in druge. Zares čuditi se mu je vsakdo moral, da ni pozabil celó najdaljših Prešernovih poezij, kakor „Rozamunde“, „Leonore“, katere bi bil po svojem originalnem napevu, enako slepim srbskim pevcem, do kraja spel, da ga niso poslušalci ustavili in prosili: „oče, dovolj bo; nehajte za danes, bote drugič, ko se zopet snidemo, nadaljevali!“ Ko je še včasih kot dva- in devetdesetletni starček kako pesem govoriti hotel, pa mu je včasih gradiva zmanjkalo, je ves nevoljen djal: „zdaj vidim, da me je spomin zapuščati začel. Pa saj tudi mojih „Novic“ ne morem več brez očal brati“.

Bil je starec posebno bistrega uma. Sam se je prav gladko brati in pisati navadil. Bral je pa, posebno v starosti, ko je brez dela, brez skrbi živel, vedno; kjer-

koli je nove slovenske bukve staknil, si jih je izposodil; kjerkoli je videl slovenski časnik, si je brž naočnike nataknil ter pazljivo brati začel. Posebno „Novice“ so bile priljubljene njemu, ki je prebiral že Vodnikove „Novice“. Imel je navado, da je z veseljem, kar je v časnikih bral, drugim pripovedoval. Smejal sem se včasih starčeku, ko je bil že zadnja leta slaberega spomina, in sem mu razkladal, kaj časniki pišejo o vojski in drugih dogodbah, mi je drugzega dne prišel povedat, kaj se je novega pripetilo ter mi je ravno tisto, kar je po meni doznal, kot novosti veselo naznanjal. Da ga nisem razžalil, sem vse do konca pazljivo poslušal. Ko je slišal ali bral, da so Turki tepeni in zmagani, bil je vesel in zadovoljen; ko je pa zvedel, da se kristijanom slabo godí, bil je tužen in klavera. To starčekovo domoljubje so nekateri tukajšnji nemškutarji zlorabili, ter se ž njim norčevali, dokler jih ni spoznal in dobro izplačal. „Oče Ličan, uni dan so Rusi izgubili 3000 vojakov ter so se morali popolnoma tepeni umakniti iz Turčije“ — to je zadostilo, da je bil starček žalosten tako, da mu ni jed dišala. Pozneje jih je še le spoznal in jim je srdito odgovoril: „To ste Vi v turškem „Tagblattu“ brali, jez sem pa bral v „Novicah“, da je bedak, kdor kaj takega verjame.“

(Konec prihodnjič.)

Politične stvari.

Kako pridemo v Avstriji do notranjega miru?

Rajni cesar Franc I. je to s tremi besedami izrekel, ko si je izbral vladno prislovico, ki se je glasila: „*justitia regnorum fundamentum*“, to je po naše: „pravica je temelj državam“.

Avstrija je država z mnogovrstnimi deželami in raznoterimi narodi, — dajte vsacemu narodu njegove pravice, in konec bo notranjim razporom, in mir nastopil med narodi, če vsak svoje pravice tako vživa, kakor vsak državi tudi davke odrajuje in vsak narod sinove svoje pošilja v vojsko, da za njo kri prelivajo.

„Pa vsajimate ustavo (konstitucijo), ki zagotavlja vsacemu narodu svoje pravice“ — slišimo Francoza in Angleža ugovarjati. Da, da! imamo sedaj že drugo ustavo, al obe — februarska od leta 1861. kakor decemberska od l. 1867. zasukali ste sveto nam in „nepriklicljivo“ oktobersko diplomu tako, da dandanes ravnopravnost narodov se lepo bere na papirji, v življenji pa se zlasti Slovani morajo pravdati za vsako drobtinico ravnopravnosti, in odtod izvira neprenehoma razpor, notranji nemir.

Ker pa s tako ustavo, po kateri dejansko vsi narodi ne vživajo svojih pravic, ne moremo niti Slovani ni noben drug narod zadovoljni biti, zato so Herbst in njegovi pobratimi si skovali besedo „ustavovercev“, s katero po svojih večinoma izraelskih časnikih, ki jih je kakor listja in trave, ljudstvo sleparijo, da vsi drugi, ki ne plešejo tako, kakor nemški ali prav za prav „nemčurski“ kolovodji godejo, so sovražniki ustave. S to laži-besedo se delajo tako, kakor da bi bili oni edini ustavo v „štant“ vzeli, vsi drugi pa da so nasprotniki ustave, absolutisti, nazadnjaki, mračnjaki itd. itd.

Na Francoskem, Angleškem, Italijanskem in Nemškem tudi so stranke, kakor so v vsaki ustavni državi, al te stranke so radikalci, liberalci in konservativci; le v Avstriji so si zagrizeni nasprotniki Slovanov skovali posebno frazo „ustavovercev“, da ž njo

motijo svet navzdol in navzgor. In res jim je obveljalo, da ta njihova lažnjiva fraza velja kot politični evangelij mnogim. Se ve da se pod to krinko dobro počutijo, ker sedijo v zlati skledi.

S to lisičjo frazo pa smo v Avstriji prišli do tega, da — ker je že mnogo mnogo ljudstva po nepoštenih časnikih zmotljenega, da je res težko, vsacemu, ki ne nosi pečata „ustavoverca“ na čelu, novo ministerstvo sestaviti iz tacihi mož, ki ne prisegajo na doktrino Herbstovcev, kajti padli bi nad take možé „ustavoverci“ s strašanskim kričem, češ, da je „ustava v nevarnosti“!

In vendar bñje uže enajsta ura, da prestane gospodstvo nemčursko in nastane ravnopravnost vseh narodov. Zato treba, da možje, ki pomirijo narode v Avstriji, pridejo na vladno krmilo za čas bližajočih se volitev poslancev v državni zbor, in gotovo je, da državni zbor hipoma dobi ves drug obraz, — pravo avstrijsko ministerstvo pa bode potem imelo krepko podporo v veliki večini poslancev.

Gospodstvu nemčurske, to je, „ustavoverske“ stranke mora vsakako odkljkati; dokler tega ni, ne pridejo Čehi v državni zbor in razpor med narodi ostane permanenten. Naj zato gredo prej ko morejo Schönererji, kamor jih njihovo prusko srce vleče, — lojalni Nemci in Slovani ostali bodo zadovoljni doma, in mir bode v Avstriji — po pravični ustavi.

Mnogovrstne novice.

* *Sir-Ali*, vladar Afganistancev, ki so nedavno začeli vojsko z Angleži, pa se kmalu umaknili, ima do 30 milijonov rupij premoženja (ena rupija je to, kar je naš goldinar). Pridobil si je pa toliko imetka po srečnih igrah na indijskih borsah. Pri njemu se je jelo in pilo samo iz zlate ali sreberne posode.

* *O turški človeški kugi*, zanešeni v Rusijo, se je nagloma vzdignil tak hrup, da se je ves svet uže bal pošasti „*morgenländische Pest*“ imenovane. Zdaj je gotovo, da bolezin v astrahaanski okolici je sicer kužna bolezin, al da je le navadni legar (tifus).

* *Sekta krvopivcev* je ena tistih čudnih sekt, ki jih je na Ruskem sila veliko. Novorojeni otroci, katerih stariši hočejo, da stopijo v sekto „krvopivcev“, se namesti z vodo krstijo s krvjo žensko, in za pijačo namesti mleka dobijo človeško kri. Po tem zverinskem običaji poginilo je uže več žensk v guvernementu v Vologdi.

* Tudi odrtniki so našli svojega zagovornika! V graški „*Tagespošti*“ se je oglasil dr. Kozjek, ki zlasti za kmeta, kakor ves svet priznava, pogubno oderuštvo zagovarja. Ni nam treba o tej kozji izjavi več besedi zgubljati, vsaj se sama sodi.

* *Na Štajerskem ni nobenega Slovenca!* Tako je v nekem deželnem zboru se izustil dr. Rechbauer, o katerem je glas počil, da utegne minister postati v novem ministerstvu. Nova eksclenca, ki ni besede ustavila, ko je glasoviti Schönerer veleizdajstvo proklamoval unidan v dunajski državni zbornici, bila bi res vsa za to „*angethan*“, da v nesrečni Avstriji ne pridemo nikoli do miru! — Dr. Rechbauer je dal preklicati ovo govornico.

* *Živinska kuga* pri goveji živali prikazala se je jako hudo na Pruskem. Vsled tega so Holandci, Belgijanci, Francozi in Angleži meje zaprli vsem govedom, ki bi se tje imele vvažati iz Nemčije. To je Bismarka tako razgojčevalo, da hoče tudi on meje zapreti, ne samo

kosti zopet v veliko, z mrzlo vodo napolnjeno kad vržejo, pridno mešajo in potem zopet na vrhu plavajoči loj posnamejo. Ko ni več sledú od loja, odprejo zatvornico kadi in vso ostalo sodrgo po tleh spustijo, da jo psi in tiči požro.

Loj prodajajo za mazilo mašin in svečarjem. Kjer kupčija dobro kaže, pošiljajo gnjati osoljene v velikih sodih pod imenom pastrama na prodaj. Vselej le 5. dne sušca jemljejo pastramo iz sodov. Za frišno ovčje meso ne marajo bolj premožni stanovi.

Ovčje kože prodajajo domačim kožuharjem, katerih je tukaj sila veliko, ali pa jih v vnanje dežele vozijo na trg. Cena eni taki veliki ovci je le 4 franke; prepričan sem, da je sama koža z volno toliko vredna. Za tak majhni denar prodajó Rumunci na milijone svojih ovác.

Kosti celó nič ne obrajtajo; videl sem jih pri nekem bojaru na kupu 20 metrov dolgem in 6 metrov visokem, pa mi je rekel, da bi vesel bil, če bi mu jih kdo iz poti spravil. Po takem se tu dobi kosti za špodium zastonj, kolikor jih kdo hoče.

Naravoznanske stvari.

Kako to, da — kedar januarija meseca začne dan rasti,

je zjutraj ob 7. uri še temà, na večer pa dan uže do 5. ure podaljšan?

Na to vprašanje, ki se nam stavi iz D., odgovarjamo očitno, čeravno smo to vprašanje pred več leti uže razpravljali v našem listu, pa vemo, da marsikdo ne vé uganjke tej zastavici, zakaj dan pri obeh koncih ne raste enako, ali odkod to, da vkljub temu, da smo uže v drugi polovici januarija (prosınca) in smo noči uže 28 minut odtrgali, še zmiraj ob 8. uri zjutraj nimamo pravega dné? —

Nekateri mislijo, da je megleno ali sneženo vreme v tem času tega krivo, in da zatega voljo se zjutraj tako pozno daní. Al to ni res; saj vsak vé, da ni zmiraj in povsod ta čas megleno ali oblačno.

Vzrok mora tedaj drug biti.

Pratikarji pravijo, da od 22. do 31. dne decembra (grudna) je dan za 5 minut, — od 1. januarija (prosenca) noter do 15. pa zopet za 23 minut dalji, tedaj od 22. decembra noter do 15. januarija v vsem skupaj za 28 minut. To je res, — al za tega del ne smemo tistih 28 minut, za katerih je dan v sredi januarija dalji, tako na dvoje razcepiti, da bi 14 minut pridjali zjutraj dnevu, 14 minut pa zvečer, to je, da bi moral dan se zjutraj za 14 minut prej začeti, zvečer pa bi se moralo tudi za 14 minut pozneje mračiti.

Vzroka, da nam dan le na večer prihaja dalji, ne smemo iskati v astronomiških (zvezdnih) postavah, ampak samo v tem, kako mi dnevne ure štejemó, in po tem, kakor so naše ure uravnane.

Če se nam zdi, da dalji dan ne pospešuje danú zjutraj — po tistem srednjem merilu časa, katerega nam kažejo naše ure — je vzrok tega v tem iskati, da od 25. decembra naprej je poldanski čas, kakor ga nam naše ure kažejo, pravemu poldnevu zmiraj naprej za nekoliko od dneva do dneva se množečih drobcev ene ure. Na naših navadnih urah je tedaj jutro zmiraj poprej kakor pa na solnčni uri. Kedar naše ure 8 kažejo, kaže solnčna ura 1. dan januarija še le 7. uro in 56 minut, — 11. dan januarija 7. uro in 52 minut, — 17. dan januarija 7. uro in 50 minut, — 31.

dan januarija 7. uro in 47 minut, in 11. dan februarija 7. uro in 46 minut.

Če so tedaj naše ure čedalje bolj solnčni uri naprej, in sicer po tisti razmeri, kakor dan dalji prihaja, se ne smemo čuditi, da naše ure, kolikor bolj prehitajo solnčno uro, rasteči dan vsako jutro pogrudijo.

Po tem je tedaj očitno, zakaj tisti čas pozimi, kedar dan začne rasti, se zjutraj tako malo čuti, in da je treba skor do konca meseca januarija čakati, predno je zjutraj tako svetlo, da moremo ob 8. lahko kako pisane brati. Kolikor pa smo zjutraj o svetlobi na zgubi, toliko na boljsem smo zvečer.

Narodne črtice.

Matija Ličan, „stari Slovenec“.

Življenjepisne črtice; spisal J. Bile.

(Konec.)

Bil je Matija Ličan od svoje mladosti iskren domorodec. K temu je mnogo pripomogel njegov svak France Bile (rojen 1783., umrl kot ekspozit v Harijah pri Bistrici leta 1826.), učeni jezikoslovec, marljiv nabiralec slovenskih besed za slovník in dobri pesnik. Več o njem lahko bereš v Costovem „Vodnik-Album“ in koledarčeku družbe sv. Mohora leta 1864. Bil je ta mož Vodnikov poseben prijatelj; spisal je o njegovi smrti lepo elegijo („žalostinko“), katera je natisnena v Vodnikovem spominku. Mnogo jezikoslovnih spisov njegovih sta hranila ranjki Metelko in Zalokar; kje da je ta zbirka sedaj, ni mi znano. Mnogo lepega gradiva iz njegovega peresa se je pa zgubilo.

Ličan je očeta naše literature dobro poznal in o njem vedno z navdušenjem govoril. Od tistih časov, ko je slovenščina še v zibelki ležala, je bil stari Ličan vedno domoljub in je zaslužil častno imé „starega Slovenca“. Smehljaje se je večkrat rekel: „Še nemškutarji mi pravijo stari Slovenec, celó taki, ki me ne poznajo. Bil sem pred nekaj leti s svojim vnukom Aleksandrom v Ljubljani. Peljali so me Souvanovi trgovski pomočniki v čitalnico. Šli smo mimo nekega sprehajališča, kjer so oficirji pred hišo črno kavo srkali, in ko sem jez stavec v surki mimo njih šel, je eden izmed njih za mano zarenčal: „du verfluchter alter Slobene“.

Ko so bile volitve bodi-si v soseskin, deželni ali pa državni zbor, bil je sivi starček, dokler je mogel hoditi, neutrudljiv agitator. Šel je mnogokrat od hiše do hiše ter je ljudi nagovarjal, naj pridejo volit, ter jim svetoval, koga naj volijo. Imel je enkrat zarad volitev v kupčijsko zbornico veliko sitnosti. Poslal ga je nekdo, naj po hišah podpisane volilne liste, kdor mu jih prostovoljno dati hoče, pobere, da se domorodna imena v nje zapišejo — in to je tudi storil; petinosemdesetletni starček se je moral zarad tega pred sodnijo zagovarjati. Bil je pa osloboden, ker mu niso mogli nikakoršne krivice skazati in ker je sodnik dejal, da mož več ne vé, kaj dela, ali prav ali napačno ravná. Ličan se je smejal. — Pri ustanovitvi Bistriške čitalnice, ki je bila med prvimi ustanovljena, med najbolj cvetečimi društvi, pa je tudi med prvimi ugasnila, se je rajnki „stari Slovenec“ mnogo trudil. O kako vesel je bil starček, ko je mogel pri prvi besedi videti in pozdraviti dr. Bleiweisa in rajnkega dr. Costo. „To so Vam možaki“ — je večkrat djal — „naj pa naši nasprotniki take može pokažejo, ako jih imajo!“ Enekrate je tudi kako staro narodno ali drugo slovensko pesem pri besedi govoril. Splošno veselost je včasih obudilo,

ko je v dolgi deklamaciji brez „souffleurja“ obtičal, ker ga je spomin zapustil; a znal si je pomagati; povedal je kaj smešnega ter odstopil med ploskanjem in smehom poslušalcev.

Meseca maja l. 1862. so na Grobničkem polji pri Reki slovesno blagoslovili zastavo županije Reške. Povabili so k tej slovesnosti tudi prevzvišenega škofa djakovaškega gospoda J. J. Strossmajerja. Na bistriški pošti ga je čakalo ter pozdravilo obilo število domoljubov. Spremljala sta slavnega škofa tudi znana učenjaka prečastiti gosp. kanonik Fr. Rački, sedanji predsednik jugoslavenske akademije, in velečenjeni jezikoslovec rajnki gospod Franjo Kurelac. Dobro se spominjam, kako je blagemu mecenatu kazal Kurelac na njegove troške pisano knjigo „Fluminensia ali koješta pisana i spěvana na Rěci“, rekoč: „Vidite, presvitli, knjigo, po Vaši milosti tiskano“. Biskup mu odgovori: „Vi nam kažete knjigo, kao gladnomu kus pečenke. Dajte nam ju.“ Uzame iz rok Kurelcu bukve, ter jih daruje dekanu gosp. Grašiču, kateri ga je bil prišel sprejet in se mu poklonit s svojimi pomočniki. Strossmajer se je odpeljal proti Reki med slava- in živio-klici zbranega ljudstva. Slovesnost na zgodovinsko-slavnem Grobničkem polji je bila krasna, velečastna; ljudstva zbranega kot listja in trave. Pa ko se je na večer 25. maja Strossmajer v Reko povrnil, so mu nesramni Magjaroni Reški take demonstracije narejali, da se mi roka ustavlja, jih zapisati. Pustimo to, naj se pozabi! Kurelac, ki je meni, svojemu nekdanjemu učencu to popisoval, se je jokal. Pravil mi je tudi, da je na večer tužnega srca raztrgal biskup darilno pismo, s katerim je hotel mestnim napravam veliko svoto darovati, boječ se, da jo zagrizeni Magjaroni še sprejeli ne bi. Ko se je škof, vračaje se iz Reke, zopet v Bistrici ustavil, je pri Andražu obedoval. Duhovni in nekaj družih domorodcev ga je zopet pozdravilo. Pevci so mu pod vodstvom tadanjega učitelja g. Gerbica par lepih pesem čveteroglasno zapeli. Stari Ličan stopi, ko biskup to privoli, v sobo, ter ga pozdravi, rekoč: „Gospod, zdaj pusti svojega hlapca v miru umreti, ker moje oči so videle škofa Strossmajerja!“ Strossmajer ustane, objame in poljubi starca ter mu natoči kupico vina in mu jo podá. Vsi smo bili srčno ginjeni tega prizora. Poslovil se je od nas biskup ter se odpeljal vidno razveseljen med slava-klici iz Bistriške doline.

Rajnki Ličan je pa tudi do zadnjega izdiha ostal zvest sin svete matere katoliške cerkve. Svoje dolžnosti kot kristjan je natanko spolnoval. Dokler je hoditi mogel, ni bil nikdar njegov prostor pred velikim altarjem v nedeljah in praznikih prazen. Pazljivo je cerkvene govore poslušal. Bil je zelo vesel, ko je slišal govore v lepi gladki slovenščini. „Ta gospod je čvrst Slovenec“, je domú pridši večkrat ponavljal. Če se je primerilo, da se je v gostilnici, kjer je bival, zoper cerkev in duhovne govorilo, je bil ves nevoljen. Včasih je molčé v kotu sedel; mnogokrat se je pa jezno oglasil, s palico po mizi udaril, da so kozarci žvenkljali, ter rekel: „Vi govorite o stvari, o kateri nič ne razumete; znabiti še vere moliti ne znate; kaj pravi o tem sveto pismo, kaj je v katekizmu, kaj nas uči zdrava pamet?!“ In ker je sv. pismo rad prebiral in cele odstavke iz glave znal, je zabavljivce tako posekal, da so kar molčali, ali pa s praznimi šalami pogovor na drug predmet zasukali. Rad je pripovedoval, kako je nekdanje v tem obziru vse drugače bilo. Kako so najveljavniši možaki radi k popoldanski službi božji hodili, se pod lipo o soseskinih in drugih zadevah pomenkovali in potem polič vina izpili in — kar je vsakrat dostavil — tudi kako pametno zapeli. „Zdaj pa — je rekel — ljudje za

petje mnogo ne porajtajo; le kvarte in kvante jih veselijo. Grajščaki so imeli svoje duhovne ter so zvečer z družino molili. Vidite staro podrtino Jablanškega gradú, katero uže 50 let mah in bršljan obrašča; ona je bila nekdanje lep in ponosen grad; v njem sem jez kot mladeneč baronu šival; ukazal mi je baron zvečer delo pustiti, da sem z družino njegovo skupno večerno molitev opravil. Kako je pač sedaj vse drugače!“ Tako je večkrat starel tožil.

Slovensko slovstvo, kar sem že prej omenil, je dobro poznal, posebno stareje, ko je še lože bral ter si, kar je bral, bolj v spominu ohranil. Da mu je zadnja leta s telesno močjo tudi spomin nekoliko opešal, je razumno. Zadnje leto življenja 1877. leta je pa zelo oslabil. Vendar je še zmiraj počasi okrog taval, časnike sem ter tje bral, ter se vedno za vse narodove zadeve živo zanimal. Posebno ga je veselilo, da se so stari in mladi Slovenci sprijaznili in združili. Večkrat me je povprašal: „Kaj pa prav za prav zahtevajo, kaj hočejo Mladoslavenci? kaj je vzrok, kaj namen razpora?“ In ko sem mu to stvar nekoliko pojasnil, sem ga šaljivo poprašal: „Oče! vi ste menda tudi Mladoslavenc?“ Smejaje se mi je odgovoril: „Kaj ne da bi bila to čudna prikazen, da je „stari Slovenec“ Mladoslavenc!“ „Vsi smo Slovenci“ — je dalje dejal — „prepir mora nehati, in bo gotovo nehal. Vodnik (njega je gotovo vsak dan v mislih imel) se bo v grobu obrnil, ako se bomo med seboj prepirali. Nemčurji se nam smeja.“ — Mož je doživel spravo narodnih strank. Bog naj bi hotel, da se ne bi nikdar več razdrila in ako ta sprava ni resnična, ni stanovitna — smo Slovenci zgubljeni. Imejmo Slovenci vedno pred očmi osodo Slovanstva po prepiru bratov na Kosovem polji. Imejmo vedno v spominu nauk starega Svatopluka, katerega je dal na smrtni postelji svojim sinom.

Leta 1877. je naš „stari Slovenec“ začel hudo pešati. Čutil je, da so njegove ure štete. Par dni pred smrtjo je šel v cerkev sv. Jurija in prejel je sv. sakramente. Kmalu potem se nekega večera s solznimi očmi poslovil s svojimi ljudmi „pri Andražu“ rekoč: „nikdar več me k vam ne bo.“ Potem pa počasi kakor po navadi koraka proti svojemu stanovanju, ter ne gre tje, temuč se ustavi v hiši svojega sina Jožefa. Vlegel se je, in — ni več ustal.

Brž, ko sem izvedel, da je stari Ličan bolán, grem k njemu, a brž sem spoznal, da je ž njim pri kraju. Tobak mu ni dišal več, in govoriti je že komaj mogel. Prejel je še enkrat sv. sakramente umirajočih in glasno molil „Češčena kraljica, mati Milosti“ in več drugih lepih molitev, dokler mu ni besede zaprlo. Umril je ob 3. uri popoldne 3. maja 1877., 92 let in 3 mesece star.

* *

Zdaj sem na koncu opisa priprostega moža. Naslikal sem s peresom, kolikor je bilo v moji moči življenje moža, katerega ni Bog postavil na kako imenitno mesto, v kako znamenito službo, kateri ni zapustil bogastva in premoženja. Bil je le prost človek, pa pod prosto obleko je bilo blago srce, vneta za dom in vero. Mnogo je on z besedo in zgledom koristil in pripomogel za razvoj in razcvet narodnega življenja v Bistriški dolini. Zavoljo tega in zaradi bistrega uma, poštenega, možkega značaja, bo ljudem še dolgo v spominu. Dasiravno je imel tudi človeških slabosti, kakor vsakdo, vendar pa moremo z dobro vestjo reči, da takih mož se najde malo med našim ljudstvom. Zdaj počiva na pokopališču Trnovskem, prav tik cerkve staroslavne sv. Petra; žalibog, da ti še zdaj spominek ne kaže kraja, kjer je „stari Slovenec“ pokopan.

Upajmo, da mu bojo otroci in vnuki v kratkem grob pozabljivosti rešili. *)

Ozir po svetu.

Črtice iz Bosne.

„Hajdimo v Bosno! Kdo bo domá stradal ali gulil suhi kruh, če ga še ima! V Bosni je silno veliko zaslužka in daleč tje tudi ni!“

Tako se je slišalo govoriti po manj rodovitnih ali preobljudenih krajih avstrijskega cesarstva, ko je armada naša vdarila od vseh strani v Bosno, in silne trume podvzetnih ljudi, pustolovcev, ki gredó na milo in nemilo lovit srečo, barantačev, ki iščejo pri vsaki reči trikrat toliko dobička, kolikor je vredna, pa tudi ljudje, ki za svoje pridne in delavne roke ne najdejo dosti zaslužka domá, — vse to se je vdrlo za vojaki tako, da so po več krajih že armadi napotje delali. Silne množice tacega ljudstva so se nakopičile vzlasi po posavskih mestih Bosne, največ v Brodu in Gradiški, od koder ste glavni poti v notranjo deželo, proti Sarajevu. Veliko jih je tudi šlo dalje, v Banjaluko, Travnik, iz dalmatinske strani pak v Mostar, Livno itd.; nekateri so prodrli celó do Sarajeva. Enako so dobička ali zaslužka željni ljudje planili z drugih strani v „novo Avstrijo“, skoro v vsakem večem kraju naletiš na kacega tujca in menda se v Bosni zdaj govori več raznih jezikov nego v vsaki drugi deželi evropski.

Dovoli, dragi bralec, da ti jaz, ki nisem šel v Bosno z mečem, nego s kupčijskim duhom, kakor mnogo družih, povem nekoliko iz lastnih skušnj. Obhodil sem lep kos te rodovitne dežele, morda nje polovico, nisem prodajal loterijskih srečk, niti zavaroval ljudi zoper ogenj, življenje ali doživljenje v tujem, nerazumljivem jeziku, marveč jaz sem rojen Slovan, jezik dežele znam kakor prebivalci, poznam njihove šege; le to, kar sem imel doli opraviti, bodi moja skrivnost.

Ko sem prišel v Gradiško (avstrijsko), je bilo tam toliko ljudi raznih stanov in jezikov, da se mi je najbolje zdelo, če nikomur ne dam odgovora; le toliko omenim, da sem zagledal tudi par obrazov znanih mi junakov, ki v domovini ne morejo priti nikjer do pravega kruha, čeravno niso prazne glave, in o katerih pravi pregovor: „goste službe — redke suknje“. Zdaj so prišli srečo sém lovit, a njihova oguljena obleka ni kazala, da bi jo bili že vjeli. Tudi so se mi zdeli prej lačni, kakor siti. Ker je pa sitno, če se takih ljudi več komu na vrat obesi, sem se zmuznil memo, vsaj mi je bil ta kraj znan bolj nego njim.

Bilo je to takrat, ko so naši imeli uže Sarajevo v rokah; le kot ob Srbiji in v Krajini še ni bil zaseden. Pot do Banjeluke se mi je varna in tudi uže priležnejša zdela, čeravno so mi pravili, da je na nji noč in dan veliko in dolgih vojaških in najetih vozov, ki vozijo živež za armado. Res je bilo na ladini poleg Gradiške nastavljenih voz — praznih in polnih — cel somenj; smilila se mi je živina in ljudje, vse je moralo tu stati ponoči in podnevi pod milim nebom ob vsakem vremenu. Koliko trpljenja za oboje ob pičlem živežu in pri strašni dragini!

Jaz sem imel znanca, podam se k njemu, a imel je vso hišo še pod streho polno. Komaj sem dobil ležišče na slami v veži, prtljago mojo pa je shranil mi v svoji sobici pod posteljo. Drugje bi še tega ne bil

*) „Novice“ Vam, prečastiti gospod, za pričetek nagrobnega spominka velicega spoštovanja vrednega Matija Ličana pošiljajo 5 gold. Slovenija takim rodoljubom ne sme nehvaležna biti!

dobil, kajti ko sem zjutraj ob zori vstal in pogledal skozi vrata, je ležalo okrog hiše vse polno ljudi na golih tleh — vsak v svoji obleki, večinoma brez vsake odeje.

Ko sem se nekoliko otresel in z roko osnažil obleko slame — za umivanje ni bilo nobene posode, tega se tudi vsak popotnik kmalu odvadi — dam svojo prtljago nekemu človeku, ki se je posebno ponujal in govoril hrvaški, ter mu ukažem iti pred mano čez most v turško Gradiško; moj znanec, krčmar, je bil malo prijazen, le to mi je povedal, da tukaj gotovo ne bom dobil nobenega voza, prej na onem kraji v „Berbiru“, kakor Turki zovejo Staro (turško) Gradiško. Povedal mi je le še ime krčmarja (birtaša), pri katerem naj se oglasim in se pri tem sklicujem ná-nj. „Bo uže vedel, da ste pošten človek“, mi je rekel pri odhodu. Jaz sem vedel, da priimek „poštén“ ali „naš“ pri krčmarjih, ki so bili zdaj vsi oderuhi za „švabe“, kakor so imenovali vsakega človeka v naši gospôski obleki, pomeni toliko kakor: „ta ima denar“; zato se mi je zdelo, da bom moral seči globoko v mošnjo, če bom hotel dobiti le količkaj vreden voziček.

Z nosačem čez most prišedši se pred stražo opravičim s svojimi potnimi listi in tako pridem do krčme, kamor me je bil poslal moj znanec. „Berbir“, turška Gradiška, je po naših civiliziranih pojmih borna vas, največ hiš na kolih, ker je tu večkrat velika povodenj, trdnjava nad „mestom“ komaj imena vredna; gostilnica pak, v katero je stopil moj nosač pred mano, je prava koliba, lesene krčme po naših vaséh so proti tej še palače. Toda kaj! Saj nisem šel v Bosno, da bi prenočeval po krasnih hotelih, borna bajtica ni toraj nikakor raznenadila. Ukažem toraj nosaču, da mi položi mojo prtljago na mizo, edino v sobi, in ga prašam, koliko je zaslužil.

„En forint“ — reče junak hrvaški.

„Kaj? forint čez most?“ — se zaderem jaz v istem jeziku.

„Brez zamere, gospod“ — pravi junak na to — „jaz sem bil o ustaji dobrovoljec, sem bil večkrat takraj meje, a zdaj nimam, da bi živel. Jaz sem človek inteligenčen, — veste —“

Da bi odrezal junaku besedo, mu pomolim goldinar, on se zahvali in odide, jaz pa se obrnem do krčmarja in se sklicujem pri tem na svojega znanca ukraj mosta, ki mi je rekel, da bom dobil pri njem voz do Banjeluke, kamor se mi mudi.

„Birtaš“ — po govoru se mi je zdel Slavonec — se praska za ušesi, potem praša: „Vi ste toraj pošten človek, naš človek?“ Besedi „naš“ in „pošten“ posebno povdarja.

„Da, sem“, odgovorim jaz, „le priskrbite mi voz do Banjeluke!“

„Do Banjeluke je daleč“, opomni krčmar.

„To vem, sem bil že tam pred šest letmi“ — odgovorim jaz.

„Pred šest leti“ — dé krčmar — takrat ni bilo še tako daleč tje. Koliko ste plačali vozniku?“

„Tega ne vem natanko, a mislim, da okoli 6 for.“ To sem rekel nalašč, ker plačal sem več.

„Takrat je bilo vse cenó“ — reče krčmar — „a zdaj, kar so nam vojaki pobrali vozove in konje, za ta denar ni dobiti ne mule, da bi jahali.“

„Koliko bom toraj plačal za voz do Banjeluke?“ vprašam odločno. „Ga imate ali ga nimate?“

„Imam ga, ali —“

„No, kaj?“

„Je uže najet.“

„Kdo ga je najel?“

„Neki Švab“.